

MEGFONTOLÁSOK A SZEMÉLYT MÉLTÓSÁGÁBA ÖLTÖZTETŐ KULTURÁLÓDÁS KÖTELESSÉGÉRŐL ÉS JOGÁRÓL*

KUMINETZ Géza
egyetemi tanár (PPKE HTK–KJPI)

Egyetemi tanárt, jogászprofesszort köszöntünk egy katolikus egyetemen. Ezért es-sék szó a személyről és a személyiség fejlesztéséről, vagyis a nevelésről, az emberi jogokról és Jézus Krisztusról, a Messiásról. E három ugyanis, legalábbis a mi egyetemünkön, szervesen összefügg. E hárommal eljegyzett itt a küldetése az egyetemi tanárnak, aki jogász és krisztushívő. A szó legteljesebb értelmében emberi méltóságról akkor beszélhetünk, ha a személyiség beérik, vagyis ha érzelmileg kiegyensúlyozottá válik, kialakul és megszilárdul erkölcsi tudata, aminek a vallási tudat, a Messiás hatékony jelenléte adja végső szentesítését.

Az ember nemcsak a fajának egy példánya, élete és munkálkodása nem csak a fajának szolgálatában áll, hanem van egyfajta önértéke is, helyesebben azzal a sajátos lehetőséggel jön a világra, hogy értékessé kell tennie önmagát úgy, hogy közben szolgálja népe, faja, s az emberiség javát is. Úgy is szoktuk fogalmazni, hogy az ember személy, hogy eredendő méltósága van, ami egyszerre adottság és feladat is a számára.

A személy méltóságán pedig emberi minőségét értjük, ami jogi megközelítésben azt jelenti, hogy „az embernek van egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember a jog számára mindig alany marad és nem válhat soha se az állam, se a jog által eszközzé vagy tárggyá. [...] Az emberi méltóság a jog előtti létező, apriori érték, amely az emberi személy immanens lényegi sajátja.”¹ Am

* A Jobbágyi Gábor professzor 70. születésnapján tartott előadás alapján készült tanulmány.

¹ LÁBADY Tamás: Az emberi személy az új polgári törvénykönyvben. *Iustum Aequum Salutare*, 2015/3. 141. Megjegyezzük, hogy ez a belső mag nem tétlenségre kárkoztatott, hanem ezt magának az egyénnek kell megművelnie, hogy szabadságát, méltóságát birtokba vehesse. Nevezzük ezt a felelős önmegvalósításnak, önrendelkezésnek, ami szükségképp világnézetben (vallásban) és a valóságnak annak értékrendje szerinti felelős megítélésében (lelkiismeret) fejeződik ki. Rögtön hozzátesszük, hogy a művelődés (nevelődés) mindmáig alapvető és nélkülözhetetlen bázisa a család. Vö. CSÁK János: Gazdaság- és kapitalizmusfelfogás az amerikai konzervatív kutatóintézetek körében. In: POGRÁNYI

ezt a személy voltot, amit személyiséggé kell fejlesztenünk, helyesen kell értenünk, s ebben segít a három normatív rend (erkölcs, jog és illem), melyek mindegyikének összehangolt érvényesülése révén bontakozhat csak ki a személyiség. Az ember olyan lény, akinek megvan a magánya és a közösségi vonatkozása egyaránt, vagyis a társas társtalansága és társtalan társassága. Létezésének megvan a maga igazsága, melyet fel kell ismernie, és szabadon el kell ismernie, meg kell valósítania. Erre szolgálnak a maguk eszközeivel az emberi kötelességek és jogok egész univerzuma. A személyiség fejlesztése különös kapcsolatban van azonban távolabbról a lelkiismereti- és vallás-szabadság jogával és kötelezettségével, sajátosan pedig a kulturálódás, a művelődés kötelességével és jogával. Vagy talán szerencsésebb úgy nevezni ez utóbbit, hogy az öntökéletesítés vagyis a személyiségfejlesztés jogával. A személyiségi jogok vannak ugyanis a legszorosabb kapcsolatban az emberi jogokkal,² s köztük is talán leginkább közvetlenül a művelődés, a nevelés jogával.³ Művelődés nélkül a személyiség csenevész marad. Rögtön azt is hozzátesszük, hogy a művelődésen inkább a személyiség fejlesztését, közelebbről erkölcsi értelemben vett értékének nevelését és növelését értjük. Aki „igazán művelt, az nemcsak felszed, hanem amit a környezet nyújt neki, azt sajátosan feldolgozza, alakítja, belekapcsolja az életáramba, plaszticitással látja el. Alakot és életet ad annak, ami alakatlan, merev és élettelen; azt az eszme veretével látja el és a cél dinamikájába állítja be, a maga fakadó és fakasztó egyéniségének tüzevel át-olvasztja, az eredetiségnek zománcát égeti reá, és így a káoszról csakugyan kozmoszt csinál.”⁴ A műveltség tehát „más, mint a tanultság. Ez szorgalommal és technikával megszerezhető. De az igazán művelt embert éppen az jellemzi, hogy olyanra is képes, amit könyvekből nem lehet megtanulni. Lehet valaki művelt és nem tanult; és viszont lehet valaki tanult és nem okvetlen művelt.”⁵ Amit tanulás révén sajátítottunk el, azt „elfelejthetjük, de az egyszer megszerzett műveltség megmarad akkor is, ha feledésbe mentek azok az eszközök, melyek segítségével megszereztük. Az ismeretek birtokunk, műveltségünk ellenben ezenfelül személyiségünk alkotórésze, szellemi habitus is.”⁶ Könnyebb tehát tanulni, képzettnek, mai szóval jól informáltnak lenni, mint valóban az ismereteinket asszimilálva, a személyiségünkben gazdagodni. Ez a feltétele mások gazdagításának: a saját személyiségünk érettsége, gazdagsága, értékkel és az ezt kifejező erényekkel teltsége.⁷

Ám a kulturálódáshoz, vagyis ahhoz, hogy a kultúra révén értékesekké, méltóságossá válhassunk, mindenekelőtt ép szocializációra, jó nevelésre, ép társadalomra van

LOVAS Miklós (szerk.): *Konzervatív reneszánsz az Egyesült Államokban. Emlékkonferencia Russel Kirk halálának 20. évfordulója alkalmából.* Budapest, Századvég, 2016. 30 és 34.

² JOBBÁGYI Gábor: *Személyi és családi jog.* Budapest, Szent István Társulat, 2000. 57.

³ SÁRI János: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris, 2004. 262–278.

⁴ SCHÜTZ Antal: A papi műveltség mélyítése. *Papi Lelkiségi*, 14. 1944–47. (Magánkiadás, 1947.) 76.

⁵ Uo. 76.

⁶ OTTO WILLMANN: *Didaktika. A művelődés és oktatás elmélete I.* Budapest, Kath. Középiszkolai Tanáregyesület, 1917. 46.

⁷ Régen a magyar nyelv az ilyen személyiségünkben az erények által gazdagokká lettetek, kiteljesedettek nevezte boldogoknak. Ebben az értelemben tekintette Szűz Máriát, nevezve boldogságnak. Vö. NOSZLOPI László: *A világnézetek lélektana.* Budapest, Szent István Társulat, 2012. 143–144.

szükség. Ép szocializációt ép családok biztosíthatnak, ép családok pedig egészséges társadalmi viszonyok közt vannak. S mindezt termékeny egységbe az igazi hatalmat megtestesítő tekintély állandó és éber jelenléte szövi. Az ép személyiség, az ép család, az ép társadalom és az ép tekintély jótékony erőterébe azonban az igaz Messiás vezet be minket. A végső épséget személye és programja biztosítja. Az igaz Messiás nem a jogokat védi, hanem általuk az embert és méltóságát. Az igaz Messiás emlékezteti az embereket arra, hogy alapvetően köteleik vannak, s ezek szolgálatában áll az emberi méltóság megvalósítása. Az alapvető jogok tehát inkább kifejezik és védik, míg az alapvető emberi kötelesek inkább kibontakoztatják a személyiséget.

2. A személy fogalma és méltósága

A szakirodalom személynek a szellemi rend egyedeit nevezi. A szellemi természet pedig szellemi öntudatot és szabad önrendelkezési képességet jelent, ami ténylegesen nem szükségképp valósul meg, tehát feladatként, célként is áll az adott konkrét szellemi lény előtt, tehát fejlődnie kell. Innen adott a személy számára a megismételhetetlen sors és cél, melyet természetének megfelelően ő maga jelöl ki önmagának, s amihez még élete feláldozása árán is ragaszkodik.⁸ Az ember nemcsak létét tartja fenn, hanem önmagát és környezetét is alakítja, választott eszményei szerint. Eszményeit pedig feltétlenül igaznak tudja, hiszi.⁹

Ahol személy van, ott szükségképp több személy is van, akik egymással kommunikálnak, hiszen „a magabírási, önrendelkezés és öncélúság, mind csak akkor kap igazi értelmet, ha van kivel szemben, együtt, vagy akiért mindezt tehetem, aki előtt lezárhatom, vagy föltárhatom azt a sajátos létmódot, amely kizárólag az enyém.”¹⁰

Amit mi személyiségnek nevezünk, az a személy számunkra látható, vizsgálható, a tudomány számára hozzáférhető oldala, vagyis ami az adott körülmények és paraméterek között megmutatkozik a személyből. Ennek végső immanens kifejlődése a jellem.¹¹

Azok a személyek, akik helyesebben tüzik ki életcéljukat, s jobban valósítják meg képességeiket, vagyis az ún. abszolút értékek szolgálatának mestereivé lesznek, tekintélyesebbekké válnak a többi személyhez képest; méltóbbak a vezetésre, a példára. Minden tekintély „mögött meg kell találnunk a fizikai vagy erkölcsi személyi lét valóságát. Mert nem a potencia a tekintély, hanem ennek alánya a személy, akit erről a birtokolt sajátságáról, legyen ez járulékszerű adottság vagy a személyi létből folyó

⁸ Johannes B. LOTZ: Személy. In: Walter BRUGGER (szerk.): *Filozófiai lexikon*. Budapest, Szent István Társulat, 2005. 381.

⁹ Ebben az értelemben nincs vallásszabadság, hiszen aki hisz valamely vallásban, világnézetben, már nem akar másikat választani, hiszen megtalálta azt, amivel teljesen azonosulhat; s ez az azonosulás valamiképp maga a szabadság.

¹⁰ ERŐSS Alfréd: Az emberi személy problémája. *Bölcseleti Közlemények*, 9., Klny. 1943. 89.

¹¹ Walter BRUGGER – Hermann Josef FISSENI: Személyiség. In: Walter BRUGGER (szerk.): *Filozófiai lexikon*. Budapest, Szent István Társulat, 2005. 382–383.

jellegzetes vonás, nevezünk tekintélynek.”¹² A tekintély tehát „a személyi lét érvényesülési módozatát határozza meg.”¹³

Ebben a szellemi természetben áll az emberi méltóság, ez az, ami hasonlatossá teszi őt az Istenhez; ez adja az ember sajátos, elidegeníthetetlen kötelmeit és jogait (pl. szabadság, bántatlanság, lelkiismereti szabadság, tulajdonhoz való jog, szabad vallásgyakorlás, a munkához való jog stb.), vagyis hogy minden ember méltósága tekintetében egyenlő. A méltóság kategóriája az, amivel az ember lényegének fő dimenzióját megjelölhetjük, s aminek alapvető etikai és jogi következményei vannak, vagyis hogy ezt a méltóságot minden más embernek a fogantatástól a halálig, sőt, még utána is tisztelnie kell.¹⁴ Az ember valódi értékét erkölcsi hitelessége, s nem csak a látható teljesítménye adja. Ez az emberi méltóság beteljesedése, vagyis az erkölcsi állapot létrehozása és kiművelése.¹⁵

A jog nyelvén az emberi méltóság, mint az emberi lényeg kifejeződése, az eredendő jogalanyiség kategóriáját hozta létre, kiemelve az emberi személy sérthetetlenségét.¹⁶ Megjegyezzük, hogy a jogalanyiség nemcsak alapvető jogokat, de hasonló kötelességeket is magába foglal.

A bevezetésben vázoltak jelzik, hogy emberi méltóságunk kulcsa emberi identitásunk megtalálása, ami pedig a végső célunk helyes és felelős kijelölésében, illetve hűséges megvalósításában áll. A végső célunkat meghatározó eszméket azonban nemcsak érteni kell, hanem azokban teljes erővel hinni, azok megvalósításában remélni, azt a végső értéket teljes szívvel szeretnünk is kell.

Hármas értelemben beszélhetünk az ember személy voltáról. Meg kell különböztetnünk a természettől adott-kapott személyi létet a fejlődés révén kialakuló vagy az emberi elgondolás által kialakított személyi léttől. Az elsőt „természeti adottságnak (res naturae, persona physica, hypostasis), a másodikat lélektani alakulatnak, lelkiségnek (personalitas psychica), a harmadikat erkölcsi személynek (persona moralis) mondjuk. Az utóbbinál nem az erkölcsi jóra vagy rosszra kell gondolnunk, hanem az erkölcsi lét (esse morale az esse physicummal szemben) megalkotására, ahol a cél a középpont, s e körül csoportosulnak a többi adottságok oly rendezésben, hogy mindegyiknek csak a célirányosságban van értelme és ebben, ha nem is természetes, de művészi elképzelt és megvalósított egységet alkotnak. Így alakul ki az erkölcsi személyiség is közös cél elérésére vagy kialakítására szövetkezett fizikai személyek egységéből. Az ember mint fizikai személy a természet alkotása. [...] Pszichikai személyiségét maga szerzi meg és alakítja ki, mivel kinek-kinek a lelki életéből, ill. az egyes lelki tényeknek egységes csoportosításából szűrődik le lelkisége, más ember lelkiségétől különböző lelki alkata.

¹² HORVÁTH Sándor: Emberi és isteni tekintély. In: HORVÁTH Sándor: *Hitvédelmi tanulmányok*. Budapest, Szent István Társulat, 1943. 80.

¹³ Uo. 101

¹⁴ BARCSI Tamás: *Az ember méltósága*. Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2005. 10–11; Johannes B. LOTZ: Ember. In: BRUGGER (szerk.) i. m. 114.

¹⁵ HÁRSING László: *Bevezetés az etikába*. Miskolc, Bíbor, 1999. 15.

¹⁶ FRIVALDSZKY János: *A jogfilozófia alapvető kérdései és elemei*. Budapest, Szent István Társulat, 2011. 19–48.

Erkölcsei személyiségét olyan egységesítő céloknak köszönheti, amelyeknek szolgálatába állítja életműködését és így fizikai személye szerint is tagjává válik valamely társas alakulatnak. Ezekhez viszonyítva az egyes ember bizonyos tekintetben új létformát nyer, amelyet önmagában, izolált létében nem birtokol. Az ember mint (fizikai) személy és mint joganyag és jogalany lép be minden társas alakulatba. Ebbeli minőségét csak Alkotójának köszönheti, nem a társadalomban válik személlyé és azáltal, hogy ennek tagjává lesz, ebbeli méltóságából nem is veszít.¹⁷

Az ember személyi létének és méltóságának tehát három egymásra teljességgel visszavezethetetlen dimenziója van: az ontológiai értelemben vett személy volt, ez lenne a fizikai léte, ez elveszíthetetlen és a másik két oldal alapja. A második a személyiség pszichológiai, lelki alkata, és végül az erkölcsi lét. A psziché, bár vannak állandó jegyei, mégis változékony, s önmagában vagy segít kibontakoztatni az erkölcsi létet, vagy gátlólag hat rá. Az erkölcsi lét minősége szintén változhat, csökkenhet, növekedhet, illetve ideiglenesen vagy véglegesen elveszíthető, ami a jogállásvesztésben (*capitis deminutio*) és a becsület csökkenésében, illetve elvesztésében (*minutio existimationis, infamia*) áll.¹⁸

Napjaink egyik nagy problémája épp abban áll, hogy nem látjuk az emberi személy méltóságának ezt az összetettségét, vagy ha látjuk is, valamilyen ok miatt szinte csak az ontológiai és a pszichológiai értelemben vett személyiséget tekintjük, s e vonatkozásban minden ember alapvetően egyenlő. Holott a megoldás kulcsa épp az erkölcsi lét minőségének a tekintetbe vétele lenne. Az emberré levés ugyanis az erkölcsi állapot létrehozásában és fenntartásában áll. Ez lenne – Fináczy Ernő szerint – a nevelésnek (művelődésnek) is a fő feladata.¹⁹ Egy megrögzött tömeggyilkos ontológiailag ugyanolyan méltóságú, mint a legszentebb ember, mégis, az egyik átkot és szinte el nem hárítható fenyegetést jelent, míg a másik áldást és békeséget. Az erkölcsi értelemben vett méltóságra nem törekvő embertársaink nem lehetnek egyenlők az ilyen kvalitásra, vagyis a szó szoros értelmében vett emberi méltóságra elszántan törekvőkkel. Amíg bizonyítékát nem adják annak, hogy az erkölcsi méltóság útját járják, nem kaphatnak teljes értékű részt a közjó áldásaiból, hiszen potyázók, dezertálók,²⁰ sőt, egyenesen parazita kártevői a társadalmi organizmusnak és tagjainak.

3. Az emberi személyiség fejlesztése

Mire szolgál mármost az értelem és a szabad akarat? Arra, hogy az ember kifejleszthesse képességeit, megérlelje személyiségét és hogy értelmét lássa életének. Arra szolgál tehát, hogy kialakítsa személyiségét, vagyis harmonikusan fejlessze ki érzelmeit, erkölcsi- és vallási tudatát. Közelebbről ez a külső és belső kényszertől való mentességet, a szabad életállapot- és hivatásválasztást és annak szakszerű gyakorlását jelenti. Ám a

¹⁷ HORVÁTH Sándor: *A természetjog rendező szerepe*. Budapest, Jelenkor, 1941. 42.

¹⁸ BRÓSZ Róbert – PÓLAY Elemér: *Római jog*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1974. 163–166.

¹⁹ FINÁCZY Ernő: *Világnézet és nevelés. Tanulmányok*. Budapest, Pfeifer Ferdinánd (Zeidler Testvérek) Nemzeti Könyvkereskedése, 1925. 3–5.

²⁰ TURGONYI Zoltán: *Etika*. Budapest, Kairosz, 2012. 98., 197–198.

külső feltételek pusztá adottsága még nem eredményezi a személyi érettséget. Ehhez szükséges a szocializáció és a nevelés és hatékony erőcentrumuk: a tekintély jótékony és állandó jelenléte. Csak ennek erőterében tanul meg az egyes ember helyesen élni a szabadságával, s teheti életét értékessé akár a világi, akár az egyházi társadalomban.²¹ Ennek a jótékony erőternek a hatására ébred annak tudatára, hogy a sorsát szó szerint a kezébe kell vennie, azaz nevelnie, képeznie kell önmagát. Ezt az önalakító és fejlesztő képességét akkor tudja termékenyen használni, ha teljes értékű nevelést is kap. Ennek első fázisa a szocializáció,²² vagyis az alapvető emberi magatartásminták megértése és elfogadása, illetve kigyakorlása. Ezzel együtt vagy erre épül a nevelés, mely először inkább fegyvelmezés, majd önfegyvelmezés, s ebből a készségből nő ki az önnevelés lehetőségé.²³ Így veszi birtokba méltóságát az emberi személy. A méltóság ugyanis

„az adott személy önértékelését, és mások általi elismerését is jelenti. Ebbe a körbe tartozik az ön- és a másokról való gondoskodás képessége, életünk kézben tartásának érzése (alapvetően egészséges fizikai és pszichológiai állapotot feltételezve a személyre és a számára fontos közösség tagjaira nézve). Aki nem szabad, az nem képes anyagi, szellemi és lelki értelemben sem önmagáról, sem szeretteiről gondoskodni; aki nem képes önmagáról és szeretteiről gondoskodni, az nem szabad. Széles értelemben ide tartozik a közösség ügyeinek intézésében és intézményeinek működésében való aktív részvétel is”.²⁴

Mint említettük, az embernek feltétlenül szüksége van személyisége kibontakoztatásához a tekintélyre. Olyan szellemi erőcentrumra, amely sugalmazó és imperatív tehetség, ami a karizmatikus vezetőben és programjában, életvezetési stílusában és programja megvalósítási módjában testesül meg leginkább. Ez a sugalmazó és parancsoló erő „nem egyszerűen meggyőzés és nem egyszerűen kötelességek megállapítása, hanem e két dolog főnséges elegye. Az erkölcsi sugalmazás és az anyagi kényszer bensőségesen keveredik a parancsolás minden aktusában.”²⁵ Ez a vonás pedig elvezet minket a messiáseszmeék és a messiások világába. Vonzanak a nagy és nálunk jobb

²¹ Erről részletesebben lásd: SERÉDI Jusztinián: Az emberi szabadság a kánonjogban. *Katolikus Szemle* 1943/1. 1–10.

²² A szocializációval kapcsolatban megjegyezzük, hogy ez a nevelés első és szükségszerű szakasza. Ha „a korai szocializáció nem megfelelő, megjelennek azok a tömegek, amelyek nem, vagy csak részben fogadják el az adott szabályrendszert és ez a fennálló társadalom lassú felbomlásához vezethet. A szocializáció hiányosságait vannak hivatva korrigálni az erőszakszervezetek is, amelyek mindig a brutális dominancia alkalmazásával fenyegetnek, de még ezek eredményes működése is bizonyos szabályok elfogadásán alapszik. Ezek tehát csak korrekcióra képesek, nem helyettesíthetik a szocializációt. Az ember tanulóképessége a felnőttkorban is rendkívül nagy, ezért a korai szocializáció után is el lehet szabályokat fogadtatni, egyszerű tanulás-tanítás révén. A felnőttkori tanuló mechanizmusok emocionális töltöttsége és ezeken keresztül hatásfoka azonban meg sem közelíti a korai szocializáció hatásfokát.” Vö. CSÁNYI Vilmos: *Az emberi természet – Humánéológia*. Budapest, Vince Kiadó, 1999. 183–193.

²³ BRANDENSTEIN Béla: *Etika*. Budapest, Szent István Társulat, 1938. 232–238.

²⁴ CSÁK i. m. 32.

²⁵ JOSÉ ORTEGA Y GASSET: *Két történelmi esszé. Gerinctelen Spanyolország. A történelem mint rendszer*. Budapest, Európa, 1983. 17.

személyiségek, s hasonulni szeretnénk hozzájuk (ha már nem így van, akkor valami súlyos kór uralkodik egy társadalomban). Ez több, mint utánzás, inkább követés, mivel „ha utánzunk, akkor úgyszólván igazi személyiségünkön kívül cselekszünk, álcát öltünk. Ám ha az előttünk járó példaképhez hasonulunk, akkor egész személyiségünk öfelé irányul, a példakép létezési módjához közelíti a magáét. [...] Egyszóval fogékonnyak vagyunk egy emberi példamutatásra, és késztetést érzünk a példa követésére. [...] Képesek vagyunk lelkesedni a kiválóságért, rajongunk, ha valami tökéletessel találkozunk, hódolunk egy őstípusnak vagy egy példás alakzatnak. [...] Mert nem az erőszak, de nem is a hasznosság volt az, ami tartós csoportosulásokba tömörítette az embereket, hanem az a vonzerő, melyet önkéntelenül is kifejt fajunk egyedeire az olyan személy, aki tökéletesebb a többinél.”²⁶

Mármint csak az a kérdés, hogy az egyén vagy a csoport milyen eszme és azt megtestesítő karizmatikus vezér vonzásába kerül: milyen eszme és ki lesz az, aki személyiségének alakulását döntően meghatározza? Ez a vonás pedig elvezet minket a messiási eszmék és a messiások világába.

3.1. A messiási eszmék és a messiások, mint tekintélyek és személyiségformálók

Ezért vizsgáljuk meg most röviden a messiási eszméket és a messiás-típusokat. Mi, emberek, alapvetően messiást áhító és váró lények vagyunk, ez a vonás, bár gyakran tagadjuk, mégis a természetünkben gyökerezik. Minden közösségnek kell ugyanis lennie életrendjének és e rendet megteremtő és fenntartó igazi vezérének, aki összekovácsolja, szerves egésszé olvasztja, és egy nagy végső cél szolgálatába állítja az önmagában sokfelé húzó erőket, nemzedékeket, népeket, embereket. Ilyen vezéregyenységek voltak a nagy királyok, egyes fáraók, császárok; és ilyen rendkívüli emberek voltak a pátriárkák, a bírúk és főleg Mózes a választott nép történelmének alakításában.

Végül itt van a názareti Jézus, aki mindegyik karizmatikus vezér alakját és eszméit megtisztítva egyesítette személyében és meghirdetett programjában, az Isten országában. Az Ő országában pedig a szolgáló szeretetet hirdette ki vezéreszmeként, s ennek a szeretetnek lett nagy jelévé keresztje és halála. Bár Ő a megígért, aki eljött, Ő az igaz, mégis, ott és akkor voltak, és ma is vannak, és a történelem folyamán mindig lesznek, akik megbotránkoznak Benne, mert mást vártak, mást reméltek. De Ő lett a küldött, aki föltámadása óta Egyháza bárkájában halad át a századokon, kínálva az embereknek nyugalmat, békét és szabadságot. Sőt, nemcsak botránkoznak, hanem egyenesen megtagadják és üldözik Őt és követőit, gazdagok, tudósok fejedelmei és földi hatalmasságok, de az ellene fellázított tömegek is. Különös módon Urunk ezt is előre megjövendölte. De miért is gyűlöli Őt a világ? Van ebben tudatlanság, előítélet, de ennek leginkább az igazsággal szemben dacoló megátalkodott gőg és irigység, valami irracionális gyűlölködő gonoszság a fő oka.

Kérdhetjük tehát, hogy miféle messiások léphetnek föl és miféle üdvöt kínálhatnak az emberi sors beteljesedése ígéretként? A történelem tanúsága szerint négy nagy eszme és az azt megtestesítő vezér tekinthető messiásinak, akik céljaik megvalósítá-

²⁶ Uo. 96–98.

sára igényelték az elismerést és a hatalmat, vagyis az emberek alakításának erőcentrumát: 1. Vannak, akik az anyagi javak bőségére esküsznek, s ha ezek a javak mindenki rendelkezésére állnak, akkor van itt a kánaán. Munkát, kenyeret, ez a jelszavuk. 2. Mások a politikai szabadságot és a nemzeti függetlenséget istenítik. A néppel tűzön-vízen át – ők ilyen eszme zászlaja alá állnak harcra készen. 3. Ismét mások a tudományos technikai forradalomra esküsznek, mert szerintük így lehet az ember a vele szemben gyakran ellenségessé váló természet legyőzője. Az ő mottójuk: A tudás hatalom. 4. Végül vannak, akik a földi gazdagság, a tudomány és a szabadság valóságát és illúzióját egy egységes földi világbirodalom építésére használva akarnak messiásként uralkodni, akár erőszakosan is a népeken, a történelmen, és a természetten egyaránt. Nekik talán ‘a hatalmat mindenáron megszerezni és megtartani’ és a ‘kenyeret és cirkuszt a tömegeknek’ lehetne a jelszavuk – hiszen a tömeg így ostoba marad és ezért lecsillapítható, a végzetesen igazságtalan viszonyok így ideig-óráig jegelhetők.

Lássuk meg, hogy e célok mind messiási eszmék, az azokat mintegy megtestesítő karizmatikus vezérek valami fontosat mutatnak és látnak az emberből, és épp ezért is tudják oly erőteljesen mobilizálni az erőket, de mégsem látják tisztán a legfontosabbat: az embert a maga egészében, vagyis a maga nagyra hivatottságában és nyomorúságában egyszerre. Persze hogy kell az anyagi biztonság, a munka és a kenyér, de ha ennek ára a föld termőképességének tartós megfogyatkozása, vagy a szomszéd tulajdonának elvétele, az csak annál nagyobb éhínséget, elégedetlenséget eredményez. Vajon elégedettek voltak valaha is az emberek pusztán azért, mert volt munkájuk és kenyerük? Ismerjük a rabszolgaság, a robot és a bérrabszolgaság intézményét. Kell az emberi és a nemzeti szabadság is, de nem más népek rabigába taszítása árán, mivel más népeknek is ugyanez a függetlenség jár ki. Meg aztán mit ér a nincstelen polgárnak a törvény előtti szabadsága, ha nincs szociális biztonsága? Kell a tudomány és a technika is, hiszen az értelem és hathatós találmányai, a gépek nagyban segítik az embert abban, hogy előteremtse és megőrizze a fennmaradáshoz és fejlődéshez szükséges anyagi és szellemi javakat. Ám ha a tudás is, helyesebben a tudás papjai is a gonoszság zsoldjába állnak, bomlás és romlás lehet csak az eredmény. Végül kell az uralkodni akarás is, hiszen talán épp ebben a vonásunkban van ott az istenies jelleg, a nagy tettek véghezvitelének sóvár vágya, vagyis a dolgok, az események és az emberek uralásának élménye, a kiválóság és kiválasztottság megtapasztalása, ami a halhatatlan dicsőség előíze valamiképp. Ám úrnak lenni nem nyers erő és nem önkény dolga. Ahhoz tehát, hogy az ember valóban szabad legyen és élhetően tartós kultúrát teremthessen, először is meg kell tanulnia azt, hogy önmaga ura legyen, s ez minden egyéb jó sáfarkódásunk előzetes feltétele. Másodszor fel kell fognia, hogy a szabadságának is megvannak a maga ésszerű határai, melyeket büntetlenül nem lehet tartósan átlépni. Harmadszor el kell ismernie, hogy a termelésnek és fogyasztásnak is csak egyetlen alapvető mértéke van: a valódi emberi szükségletek, amihez feltétlenül igazodnia kell. Negyedszer a természet és a társadalom törvényeit nem átszabnia, sarkaiból nem kiforgatnia kell, hanem helyesen felfognia, és igaz ügy szolgálatába állítania. Uralma nem leigázás, nem elhódítás, hanem meghódítva gondozás. Uralma arra szolgál, hogy Istent, a mindenség valódi Urát, s ne önmagát dicsőítse meg. Végül ötödször be kell látnia, hogy a Földön nem lehet örök az élete; az csak Isten ajándéka lehet az örökkévalóságban. E rövid értékelés alapján azt kell mondanunk, hogy az egyes messiási eszmékben van

igazság, de egyoldalúak és tévedésekkel is terhesek. S meghökkentő módon, ebben áll rövidtávon a sikerük.

Vessük most tekintetünket Krisztusra és programjára! Ő az, aki legnemesebb vágyainkat helyesen nevezi meg és arányosan tölti be. Ő az igazi messiási javak egyedüli teljes értékű kodifikátora, hordozója, közvetítője és nagylelkű adományozója. Bár javai élvezőinek rövidtávon látványos eredményt nem ígér, mégis, Benne, Vele és Átala megérkezett hozzánk az Isten országa. Ugyanis Benne, Vele és Átala valóban urai lehetünk önmagunknak, le tudjuk győzni magunkban Ádám bűnét. Megismerhetjük az élet éléséhez szükséges igaz mértéket. Krisztus második eljöveteig egyfajta paradicsommá tehetjük földünket. Megízlelhetjük és élvezhetjük azt a szabadságot, melyet a megismert és befogadott igazság öröme ad nekünk. Valóban a teremtés urai lehetünk Isten felkent kormányzóiként Őt dicsőítve, és Isten majd földi munkálkodásunk jutalmaként örökrészt ad nekünk a Vele való szeretetközösségből, beteljesítve szívünk legmélyebb vágyát, s megajándékoz minket odaát a dicsőséges halhatatlansággal. Ennek, az igaz Messiásnak való meghódolásban és szolgálatban van az emberi méltóság teljessége és igazi birtoklása!

Krisztus országát tehát nem a fegyverek elretentő ereje, nem is a rafinált gazdasági és politikai kényszerek, és nem is a fortélyos félelem és a csalóka remény tartja össze – mint az említett messiási modellekben, hanem ebben a világbirodalomban az Isten szeretete és nyomában a testvéri szeretet egyesít és tesz szabaddá és egyenlővé minden embert és minden népet. Ebben a határok nélküli országban minden újjászületett, vagyis megkeresztelkedett embernek alapvetően egyazon méltósága és küldetése van: Krisztust, az Igazság Lelkét szívünkben mind teljesebben birtokolni és e birtoklás erejében mind gyümölcsözőbben tevékenykedni. Az igaz Messiás személyének és programjának a megismerése és kitartó követése a kulcsa az egyetértésnek és a valódi békének, a salómnak, a sorsunkkal való megelégedettségnek; vagyis itt a földön ez az üdvösség, ez a legtöbb, mit kaphatunk, s a legkiválóbb, amit-akit birtokolhatunk.

Azért értelmezzük tehát eltérően a formálisan ugyanúgy fogalmazott emberi jogokat is, mert más messiási eszme (program) hatja át gondolkodásunkat, mert más messiási személyiség magyarázza azokat. Hogy rendet teremtsünk az értelmezés zűrzavarában, meg kell találnunk az igazi, az egyedüli teljes értékű Messiást. A személye és programja mögé való felsorakozás nyomában fakadna nemcsak alapvető egyetértés az emberek és kultúrák között, hanem az ép társadalmi rend is, mert ez a kulcsa a személyiség kiteljesedésének. Ezt a kiteljesedést a jogok és kötelességek deklarálása önmagukban nem eredményezhetik. Ehhez kell a példaként előttünk álló sugalmazó és parancsoló tekintély, a Messiás is!

3.2. A nevelés (művelődés, személyiségfejlesztés) romló állapota és fokozódó szükségessége

Ha ma körütekintünk társadalmainkban, nagy vonalakban – Notker Wolf OSB nyomán – az alábbi tünetegyüttest látjuk, melyek a valóságból való visszavonulásról szólnak: „a közös vacsorára fejhallgatóval érkező lány, a számítógépe mögül napokon keresztül élő nem bújó fiú, a mobiljuk megcsörrenésére éppen zajló valós beszélgetésüket azonnal

félbeszakító fiatalok (és felnőttek)²⁷. E képek egy magasabb hatalomnak való kiszolgáltatottság jelei. S ez a magasabb hatalom hol a gyermekek mindenhatósági fantáziájára támaszkodik, hol agresszív vágyaikat szólítja meg úgy, hogy szinte tehetetlenül ki vannak szolgáltatva neki. Emellett „a hétköznapi valósága mintha egyre inkább egy kellemetlen s érdektelen ellenvilág vonásait ölténé fel számukra. Ehhez jön még hozzá a divat és trendiség terrorja (már rögtön az iskolában). És ráadásként ott van a reklám is, amely már a legkisebbekbe is belesulykolja, hogy külsőnkön és imázsunkon mindig van mit javítanunk.”²⁸ Ez olyan állandó konkurencia, amivel szemben felvenni a küzdelmet eredményesen szinte lehetetlen. Ám mégsem lehetetlen, csak a szülőnek és a nevelőnek erősebbnek kell a befolyásának lennie neveltjeikre, mint a fenti személytelen tényezőknél. A fiatal keresi identitását:

„Mindent bevet, hogy olyan ember legyen, amelyet adottságai, érdeklődése és reményei már meg is alapoztak. Ehhez szüksége van egy olyan csoportra, amelyben vannak vele egyenrangúak, de vannak erősebbek is; és ahhoz a csoporthoz fog csatlakozni, amely egyrészt elismeri őt, de amely szabadságot is ad; ahová tartozhat tehát, de amely megengedi neki azt is, hogy egyéniségnek érezhesse magát. [...] A szülők első és legfontosabb feladata ennek az összetartozás-érzésnek a kialakítása.”²⁹

A nevelés

„a gyermeket abban segíti, hogy önmagára találjon, míg a globális konzum- és médiavilág óriási erőkel éppen ennek megakadályozásán dolgozik. Mi minden próbálja meg függővé tenni a gyerekeket, megtörni belső ellenállásukat! [...] A szülőknek hármas feladatuk van: segíteni gyermekeik identitáskeresését, támogatni egyre növekvő önállóságukat és lefektetni egy olyan morális büszkeség alapjait, amely szabad embekeké teszi őket. Identitás, önállóság, szabadság.”³⁰

Ezzel mintegy belelendítjük őket az étellel járó nagy kötelmeik végzésébe. Ehhez nem szabad se magukra hagyni, sem pedig túlságosan gondozni a neveltjeinket.

Amint nem vesszük ma komolyan az emberi méltóság leglényegesebb dimenzióját, az erkölcsi tudat minőségét, úgy építjük le a nevelés struktúráit és vesszük el a nevelőktől azt, hogy sugalmazzanak és a fentebb kifejtettek értelmében parancsoljanak. Ismét komolyan kell vennünk a vezér gyógyító funkcióit.³¹ Újra ki kell fejlesztenünk érzékünket a tekintély humánus, humanizáló ereje iránt. Az igazi tekintély ugyanis „nem próbál meg hatalmába keríteni másokat, és nem is kábul el saját karizmájától. Erős kisugárzású emberekben tehát mindig azt vizsgáljuk meg, hogy a lelkesíteni tudást és a meggyőző erőt összekapcsolják-e a gyakorlati ésszel és az önkontrollal.”³² A döntő tehát a nevelő személyisége, vagyis „meggyőző személyiség, jó mesélő, egyedi

²⁷ Notker WOLF – Enrica ROSANNA: *Az embervezetés művészete*. (Vita Consecrata 6). Budapest, L'Harmattan, 2011. 148.

²⁸ Uo. 148.

²⁹ Uo. 149.

³⁰ Uo. 150–151.

³¹ Uo. 53.

³² Uo. 61.

stílusa van, [...] aki szuverén, aki tekintéllyel bír, aki jól értesült, és akinek még talán humora és öniróniája is van.”³³

Mit vár el joggal az ember a nevelőtől (szülők, pedagógusok és lelkipásztorok)? Azt, hogy a rájuk bízottakból kihozzák a legjobbat, hogy neveltjeiket egészséges önállóságra vezessék és a szó legjobb értelmében erős személyiséggé váljanak. Ehhez pedig erős nevelői személyiségre van szükség. Ám ezt ma úgy próbálja a nevelés tudománya elérni – vagyis ez a legjobb nevelés, ha „egyáltalán nem nyúl bele a gyerekek akaratának alakításába és morális fejlődésébe, hanem pusztán a természetes, ártatlan gyermeki jellem zavartalan kibontakozását mozdítja elő.”³⁴ E mögött az a hit áll, hogy az emberi természet lenne a romlott kultúrából kigyógyító erő. Ám ez a hit nagyon csalóka. A hagyományos felfogás szerint a sors kategóriájába sorolták mindazt, ami az emberi testtel volt kapcsolatban. Így

„az emberi testet természetes adottságaival együtt úgy kellett elfogadni, ahogy volt: szeplőivel, gyengeségeivel, határaival együtt, alávetve a természetes termékenység ciklusoknak, a természet adta öregedésnek, a betegségnek és a halálnak. Vagyis a test annak a természetnek az alkotása, amely erkölcsi értelemben se nem jó, se nem rossz, de igen mély valami, egy magasabb értelem kifejeződése. [...] A lelki-szellemi világ ezzel szemben – vagyis mindaz, ami a jellemmel és az egyéniséggel kapcsolatos – a nyugati hagyományban nem megváltoztathatatlan sors volt, hanem sokkal inkább a kultúra befolyása alá tartozott. És e téren lehetett alakítani az embert, finomítani és fejleszteni, azaz e téren mindent be kellett vetni, hogy az ember kiteljesítse meglévő adottságait, és lelkileg-szellemileg egyre inkább túlnőjön önmagán. Végző soron ennek a művelésnek az volt a célja, hogy a lelki erők megzabolázzák a testet és annak ösztöneit. A huszadik század óriási változásai azonban felforgatták ezt a viszonyt: immáron nem a test, hanem a jellem és az egyéniség lett a sors, úgyhogy a műszaki kultúra minden igyekezete a testre, a test természetes törvényszerűségeinek meghaladására irányul, míg az érinthetetlen természet a szellemi-lelki világban talált menedékre. Ez a felfogás azonban a nevelés csődjét jelenti, hiszen a természet sem erkölcsi, sem kulturális mérce nem lehet. E gondolkodás semmiféle támpontot nem ad a nevelőknek, legfeljebb egy rezignált megengedni következik belőle. [...] A jóságos természetbe vetett hit nagy tévedés, olyan tévút, amelyre kishitűségből, önmagunkban nem bízva léptünk. [...] A szülők a természetbe vetett hit alapján jó lelkiismerettel próbálnak kibújni a nevelés felelőssége alól.”³⁵

E tévútból ki kell keveredni, s a nevelőknek ismét bátran kell vállalniuk azt, hogy eszményeket példaértékűen közvetítsenek, s tekintélyüket arra használják, hogy neveltjeik megtapasztalhassák az értékek személyiségfejlesztő hatását és megérezzék a hozzájuk vezető út, vagyis az erények útja járásának szükségszerűségét és nagyszerűségét. E közegben tudja a gyermek felfedezni önmagát, erősíti adottságait, szabadságát és tanulja meg azokat felelősen használni. Mi más ez, mint ráébredés arra, hogy embertársai hatalma alól lényre mélye ki van véve, s hogy ő sem kezelheti embertársait

³³ Uo. 171.

³⁴ Uo. 131.

³⁵ Uo. 131–132.

puszta eszközként? Mi más ez, mint az emberi méltóság megélése önmagunkban és megsejtése embertársunkban? Ám ahhoz, hogy e felismerésnek érvényt is tudjunk szerezni, fegyelmezettségre, erőink megszelídítésére kell szert tennünk, mert különben sérül méltóságunk, sértjük embertársunk méltóságát.

A nevelés ugyanakkor nem pusztán spontaneitás és improvizáció, hanem tervszerű személyiségépítés dolga. Ez főleg abban áll, hogy a nevelő „a növendék akaratát eddze, akaraterejét erősítse”.³⁶ Ez pedig a gyermekkel a jó és a rossz, a hasznos és a romboló közti különbség konfrontáltatásában áll. Ebből adódóan a nevelés igen fáradságos munka, melynek csak hosszú távon mutatkoznak a biztos eredményei. Ehhez a ma nevelőinek bátorságot kell venniük és meg kell tanulniuk hinni a saját tekintélyükben, mert az igazi tekintély alapvetően nem elnyomó, hanem szolgáló hatalom. Olyan hatalom, amely „szeretetből alárendeli magát egy feladatnak, irányt mutat anélkül, hogy megalázna, kész arra, hogy hol tanár, hol diák legyen, annak az embernek a növekedésére és éérésére figyel, akit szolgál.”³⁷

4. Befejezés

A szó igazi értelmében csak annak az embernek teljes az emberi méltósága, akiben kialakult és megszilárdult az ép erkölcsi tudat. Az ilyen ember vált ugyanis a szó legigazibb értelmében szabaddá, vagyis felelősen gondolkodó és cselekvő lényé. A társadalomnak mindent meg kell tennie tehát azért, hogy új polgárai kellően szocializálódjanak és nevelődjenek. E vonás nélkül mit ér az ember ontológiai értelemben vett méltósága? Nyomorúság az, megváltatlan állapot, amiért is az ember szörnyű teher lesz önmagának, embertársainak és a társadalomnak egyaránt.

Az emberi jogok és kötelességek alapvetően arra szolgáltnának, hogy védjék és előmozdítsák az emberi méltóság leginkább erkölcsi értelemben vett kifejlesztését. Az emberi méltóságra és az emberi jogokra való hivatkozás csak fikció és illúzió, ha nem adunk teret az igazi nevelésnek, mely a személyiséget úgy fejleszti, hogy a jótékonyan jelen levő és ható nevelői tekintély ráébreszti és rászorítja az identitását keresőt alapvető kötelmeire.

Ám az emberi méltóságot kifejező és védelmező alapvető emberi jogok deklarálása és lényegi tartalmuk meghatározása attól függ, hogy milyen messiási eszme (program) és azt megtestesítő karizmatikus vezető áll mögötte.

De a legjobban deklarált emberi jogok, a legtisztábban megfogalmazott erkölcsi- és illemkódexek sem válthatják be a hozzájuk fűződő reményeket, ha címzettjeik nem hisznek e szabályok fontosságában, érvényesítésük feltétlenségében. Ehhez a hithez az embernek találkoznia kell az igazi tekintéllyel, aki ráébreszti önnön értékére és egyúttal összekapcsolja őt az igaz Messiás erős személyével és emberlétet megvilágító és beteljesítő programjával.

A kultúrálódás jogával is akkor élünk tehát helyesen, ha műveltséget adunk, az ismeretekkel személyiséget is fejlesztünk, ami nevelői feladat, hiszen a nevelés az egész

³⁶ Uo. 139.

³⁷ Uo. 143.

személyiséget hivatott gondozni; a képzés csak a személyiség bizonyos képességeinek fejlesztését jelenti.

A fentiek alapján érthető a következtetés, hogy az egyetemi tanárnak is vannak nevelői, vagyis személyiségformálói feladatai; sőt, talán épp ebben áll elsősorú hivatása. Nemcsak a jogászi gondolkodásra kell tanítania, hanem emberi tartást is kell adnia hallgatóinak, tanítványainak. S erre csak akkor lesz igazán képes, ha személyiségében ott van a megszelídített erő, a sugalmazás és a parancsolás készsége. Keresztény jogász professzornak pedig még az is tisztéhez tartozik, hogy összekösse hallgatóit Krisztussal, a Messiással.

Jobbágyi Gábor professzor úr ebben a szellemben munkálkodott egyetemünkön, latba vetve műveltségét, szaktudását és katolikus hitét, vagyis egész emberségét. Ezért köszönetünket és hálánkat fejezzük ki neki ez ünnepi ülésen. Isten éltesse, s kívánunk neki továbbra is alkotó kedvet, a mindennapokra pedig nemes derűt.

